
СТАТИИ

ЗАКОНОДАТЕЛНИТЕ ПРОМЕНИ ОТНОСНО МЕДИАЦИЯТА ПО ВИСЯЩИ СЪДЕБНИ ДЕЛА В ЗАКОНА ЗА МЕДИАЦИЯТА И В ГРАЖДАНСКИЯ ПРОЦЕСУАЛЕН КОДЕКС

Албена Пенова*

1. Въведение

Промените относно провеждането на процедурата по медиация бяха приети от 48-ото Народно събрание и публикувани в „Държавен вестник“, бр. 11 от 2 февруари 2023 г. Според мотивите на вносителите¹ с предложените изменения и допълнения на Закона за медиацията (ЗМ) и включените в предложението законопроект предложението за изменения в Гражданския процесуален кодекс (ГПК) и Закона за съдебната власт (ЗСВ) се цели промяна и актуализация на различните елементи и процеси на управление на съдебната система, която, от една страна, да доведе до преодоляване на неравномерната натовареност на съдилищата и до икономия на ресурси и време. От друга страна, се цели предоставяне на гражданите и бизнеса на по-икономична от гледна точка на време и финансови ресурси алтернатива при решаване на спорове. Цели се насърчаване на прилагането на медиацията като алтернативен способ за решаване на спорове и създаване на обществена нагласа за това чрез въвеждането на новия подход, какъвто е задължителната съдебна медиация. Преди внасянето на Законопроекта за изменения и допълнения на Закона за медиацията в

---

* Адвокат от София.

¹ Достъпни на адрес: <https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=7136>.

Народното събрание (НС), след обявяването му в портала за обществени консултации и в срока за изразяване на становища – 13 октомври 2022 г., постъпиха множество становища от граждани, организации и съвети на адвокатски колегии – Софийската адвокатска колегия, Адвокатската колегия – Варна, и др. Повдигнатите в становищата въпроси се отнасяха предимно до спазване на принципа на доброволност при провеждане на медиацията в съдебните центрове, като се възразяваше срещу въвеждането на задължителна съдебна медиация и се изразяваше несъгласие с ограничаването на избора на медиатори, в случай че само медиаторите, включени в съдебните центрове, ще могат да провеждат медиация по висящи дела. Беше изразено и несъгласие с възможностите за упражняване на контрол върху дейността на тези медиатори, който се извежда от предвиденото в закона създаване на наредба от Висшия съдебен съвет (ВСС), регламентираща дейността на съдебните центрове по медиация. Беше поставен и въпросът за задължителното участие на адвокати в случаите на участие в медиация след задължаване от съда. Становището на Висшия адвокатски съвет (ВАдС) беше изпратено до министъра на правосъдието с копие до ВСС с писмо изх. № 876/25.10.2022 г. Висшият адвокатски съвет изрази принципното си несъгласие с концепцията на законопроекта за въвеждане на задължителна съдебна медиация, което бе резултат на последователното разбиране на Съвета, че медиацията не може да бъде нито задължителна, нито съдебна.

След приемането на законопроекта на първо четене представители на адвокатурата се включиха в обсъждането на първоначално предложените разпоредби. Някои от спорните текстове на законопроекта бяха променени, за да се даде яснота за естеството на медиацията, която ще се провежда по висящи съдебни дела. Беше прецизиран редът за включване на медиатори в съдебните центрове и стеснен кръгът от дела, които съдът задължително ще насочва към първа медиационна среща. Бяха предвидени и разпоредби в ГПК относно присъждане на разноските за делата.

Промените в Закона за медиацията влизат в сила от 1.07.2024 г. (§ 12 от преходните и заключителните разпоредби на Закона за изменение и допълнение на Закона за медиацията, обн., ДВ, бр. 11 от 2023 г.).

II. Медиация по висящи съдебни дела – промените в Закона за медиацията и в Гражданския процесуален кодекс

II.1. Промените в Закона за медиацията

С направените промени в Закона за медиацията беше създадена нова глава шеста – „Медиация по висящи съдебни дела“, която регламентира процедурите по медиация, провеждани в съдебните центрове, и определя изискванията за включване на медиатори в списъците на медиаторите към съдебните центрове, които ще се водят при окръжните съдилища. Законите промени поставиха въпроси, свързани с последиците за съдебните производства от провеждането на процедурите по медиация в съдебните центрове. Адвокатите трябва да познават процесите, свързани с прилагането на медиацията като извънсъдебен способ за решаване на спорове, и да разясняват на клиентите си възможностите, които им дава тази процедура.

Нормата, отнасяща се до процедурата по медиация по висящи съдебни дела, е чл. 19 ЗМ:

„(1) В случаите и при условията, предвидени в закон, съдът задължава страните по висящо съдебно дело да участват в първа среща в процедура по медиация, която се осъществява в съдебен център по медиация към съответния съд.

(2) Извън случаите по ал. 1 процедура по медиация в съдебен център по медиация може да се проведе и по инициатива на страните по висящо съдебно дело“.

Първият въпрос, който следва да се изясни, е **противоречи ли задължаването от съда на страните по висящо съдебно дело за участие в първа среща в процедура по медиация на принципа на доброволност**, регламентиран в чл. 5 ЗМ: „Страните имат равни възможности за участие в процедурата по медиация. Те участват в процедурата по своя воля и могат по всяко време да се оттеглят“.

Преди да се направи анализ на законодателните промени, е необходимо да се погледне назад – от приемането на Закона за медиацията у нас до предлагането на последните промени, като се вземе под внимание и регламентирането на медиацията в страните – членки на Европейския съюз, включително задължаването

за медиация и провеждането на съдебната медиация, както и разбирането за доброволност в процедурата по медиация.

II.1.1. Правна уредба на медиацията в Европейския съюз (ЕС)

Правната уредба на медиацията в Европа е на наднационално и на национално ниво. Най-значим акт за развитието на медиацията на ниво ЕС е Директива 2008/52/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 21 май 2008 г. относно някои аспекти на медиацията по гражданскоправни и търговскоправни въпроси (наричана по-долу Директивата). Директивата въвежда общи принципи, целящи улесняване на достъпа до медиация и създаване на гаранции, че в държавите, прилагащи медиация в Европейския съюз, има предвидимо рамково законодателство. Три са главните цели на Директивата за медиацията:

- Гарантиране на качеството на медиацията и изпълняемост на споразуменията, постигнати чрез медиация (чл. 4 – обучението на медиатори; чл. 6 – изпълнителна сила на споразуменията; чл. 7 – поверителен характер на медиацията);
- Осигуряване на възможности за насочване към медиация (чл. 5 – насочване към медиация). Счита се, че тази от целите на Директивата е най-трудна за постигане и все още е предизвикателство;
- Осигуряване на балансирано отношение между медиацията и съдебното производство (чл. 8 – последици от медиацията за давностните срокове).

Основните разпоредби третират възможността съдилищата да предлагат пряко на страните медиация (чл. 5), гарантирането на поверителния характер на медиацията (чл. 7), изпълняемостта на споразуменията, постигнати чрез медиация (чл. 6), и последиците на медиацията за давностните срокове (чл. 8).

Оценката за прилагането на Директивата е извършена с Доклад на Европейската комисия до Европейския парламент, Съвета и Европейския икономически и социален комитет от 26.08.2016 г. за прилагането на Директива 2008/52/ЕО на Евро-

пейския парламент и на Съвета относно някои аспекти на медиацията по гражданскоправни и търговскоправни въпроси.²

С доклада се прави анализ на регламентираните възможности за насочване към медиация в държавите членки, както и на законодателно регламентираното прилагане на задължителна медиация.

Според т. 3.5. „Насочване към медиация“ (чл. 5, § 1) на доклада „всички държави членки предвиждат възможност съдът да прикани страните да използват медиация или поне да присъстват на информационна среща относно използването на медиацията. В някои държави членки участието в такива информационни срещи е задължително или става по инициатива на съдията (например в Чешката република), или във връзка с конкретни спорове, предвидени в закона, като например семейноправни въпроси (Литва, Люксембург и Англия и Уелс). Някои държави членки изискват адвокатите да информират клиентите си за възможността да използват медиация или в молбите до съда да посочват дали е направен опит за медиация и дали има някакви причини, по които не може да се направи такъв опит. В някои държави членки са били разработени схеми за медиация, за да се отговори на изискванията на специфични производства – например, когато се прилагат строги срокове. В Нидерландия например съдията в досъдебната фаза обсъжда най-вече възможността за презгранична медиация с родителите, които искат да започнат медиация в случаи на отвлечане на деца от родители. Презграничната медиация започва в деня след предварителното изслушване и приключва в рамките на три дни. В случай на успех резултатите незабавно се представят на съдията, който разглежда делото. В Обединеното кралство по всяко време на съдебното производство съдиите трябва да преценяват дали за разрешаването на спора не би било целесъобразно използването на система за алтернативно разрешаване на спорове, включително медиация. В такива случаи съдията приканва страните да отнесат спора си до тази система“.

---

² Достъпен на адрес: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0542&from=LV>.

В раздел 3.6. „Законодателство, съгласно което медиацията е задължителна или подлежи на стимули или санкции“ (член 5, параграф 2) на доклада се посочва: „От проучването проличава, че в 5 държави членки медиацията е задължителна в някои специфични случаи. Например в Италия медиацията е задължителна при много и различни видове спорове, в Унгария и Хърватия – при някои семейноправни въпроси“.

Кратък преглед на уреждането на задължителна медиация в някои страни от Европейския съюз

Първата европейска страна, в която е въведена задължителната медиация, е Италия (2013).³ Италианският модел на задължителен опит за медиация е: задължителна първа среща, която включва информационна част, и медиация по същество. Медиацията по същество може да започне само ако страните след разясненията на медиатора пожелаят да продължат срещата си вече с процедура по същество. За това те сключват писмено споразумение. Контролът върху акредитиране на медиатори, медиаторски центрове и обучителни организации е възложен на Министерството на правосъдието. Медиаторските организации може да бъдат обществени или частни, като медиация в Италия се осъществява не от самостоятелно практикуващи медиатори, а само от медиаторски организации и участието на адвокатите в медиацията е задължително (<https://www.mediate.com/italian-mediation-model-video/>).

Съгласно Гражданския процесуален кодекс на Чехия съдът може да разпорежи на страните провеждане на първоначална среща с медиатор, която да продължи три часа.

След изготвянето на доклада в още някои страни членки е въведена задължителна медиация.

Във Франция със Закон № 2019-222 от 23 март 2019 г. във връзка с реформата на съдебната система е въведено задължителното използване на методи за алтернативно разрешаване на спорове, включително медиация, в случаите на молби, свързани с изплащането на сума, ненадвишаваща 5000 евро, или на спорове

---

³ Достъпен на адрес: <https://www.mediate.com/compulsory-civil-mediation-in-italy-2011-2021/>.

между съседни. Преди предявяване на исковете в съда е необходимо страните по своя преценка да се опитат да се помирят, ръководени от помирител (*conciliateur de justice*), да прибегнат до медиация или да се включат в процедура, основана на участие (*procédure participative*). Ако страните не направят това, съдът може да постанови служебно, че исковете са недопустими.⁴ Задължителна медиация във Франция е въведена и в случаите на спорове, породени от сключени договори, които съдържат клауза за медиация. Провеждането на медиация в такива хипотези е предпоставка за завеждане на дело пред национален съд. Услугите по медиация се предоставят от медиатори, членуващи в различни сдружения. Дейността на медиаторите се подпомага от няколко неправителствени организации.

Последният приет Закон за медиацията – в Гърция, е от 29.11.2019 г.⁵ и е последица от хармонизирането на гръцкото законодателство с Директивата за медиацията. Законът регламентира задължително провеждане на информационна първа среща по медиация при висящи дела по някои търговски и граждански спорове с цена на иска, надвишаваща 30 000 евро, спорове по изпълнението на договори с включена клауза за медиация. Медиацията се провежда от медиатори, вписани в регистър на медиаторите към Министерството на правосъдието.

Съдебна медиация. Регламентация на равнище Европейски съюз

Съдебната медиация е законодателно регламентирана в Белгия (Съдебен кодекс на Белгия, изм. 2018 г.), Германия, Дания, Франция, Чехия. В Дания съдебната медиация се провежда по искане на страните по граждански дела, които се разглеждат от районен съд, висш съд, морски и търговски съд, да им бъде назначен съдебен медиатор, който да ги подпомогне сами да постигнат споразумение. Медиатор може да бъде съдия или длъжностно лице на съответния съд, който е определен да изпълнява функциите на медиатор, както и адвокат, който е одобрен от съдебната адми-

---

⁴ Достъпен на адрес: <https://www.bta.bg/bg/news/bulgaria/oficial-messages/282676-mediatsiyata-dobri-evropeyski-praktiki>.

⁵ Достъпен на адрес: https://e-justice.europa.eu/64/EN/mediation_in_eu_countries?GREECE&member=1.

нистрация да изпълнява функциите на медиатор в района на съответния висш съд. В Белгия в хода на съдебното производство съдът може да насочи страните към медиация или страните заедно да поискат да бъде разпоредено провеждане на медиация, като съдът определя срок за провеждане на медиацията. Страните имат възможност по взаимно съгласие да поискат определяне на нов срок, ако не е постигнато споразумение, или да поискат производството по делото да продължи. В Германия съдът може да насочи страните към медиация и ако те откажат, да разпореди спиране на производството.

Изброяването на законодателните регламенти на задължителната медиация в страните членки не е изчерпателно, а е направено с цел да се представят различните съществуващи модели. Никъде не е въведено изискване задължителната медиация да се провежда само в съдебни центрове и само от медиатори, акредитирани към съдебни центрове.

Необходимост от законодателни промени в рамките на Европейския съюз

През декември 2016 г. на Работната група по медиация (CEPEJ-GT-MED), създадена към Европейската комисия за ефективност на правосъдието (CEPEJ)⁶, се възлага да изготви набор от различни документи, наречени Инструментариум за развитие на медиацията, насочени към осигуряване на ефективно прилагане на препоръки и насоки относно медиацията. Инструментариумът е приет на 27.06.2018 г.⁷ и съдържа ръководство за съдебно препращане към медиация, насоки за обучението на медиатори, етични правила за поведение на медиаторите и ръководство за медиация за адвокати, разработено съвместно със Съюза на адвокатурите и правните общества на Европа (ССВЕ). Инструментариумът въвежда изискването адвокатите да осигуряват ранна информираност на гражданите за това дали техният случай е подходящ за провеждане на медиация и да дават съвети по начин, позволяващ на клиентите да направят информиран избор дали да

⁶ Достъпен на адрес: <https://www.coe.int/en/web/cepej>.

⁷ Достъпен на адрес: <https://rm.coe.int/mediation-development-toolkit-ensuring-implementation-of-the-cepej-gui/16808c3f52>.

изберат медиация. С тези действия адвокатите ще се ангажират заедно със съда да популяризират медиацията. За тази цел адвокатските съвети следва да предоставят информация за медиацията на членовете на адвокатските колегии.

Работната група разработва и Пътната карта на CEPEJ-GT-MED въз основа на доклада си относно „Въздействието на Насоките на Европейската комисия за ефективност на правосъдието (CEPEJ) върху гражданската, семейната, наказателната и административната медиация“. Докладът е изготвен от г-н Леонардо д'Урсо, научен експерт на работната група. Европейската комисия за ефективност на правосъдието приема Пътната карта през юни 2018 г.⁸ Един от основните изводи в доклада е, че е необходима нова правна рамка, която да развие ефективното прибягване до медиация по граждански, семейни, наказателни и административни въпроси. На Европейската комисия за ефективност на правосъдието и CEPEJ-GT-MED се препоръчва да разработят Насоки за подготовката на правна рамка, които да бъдат приети като методологична и референтна основа за бъдещи законодателни реформи и да включват препоръки за подобряване на ефективността на съществуващите национални законодателства относно медиацията.

В издадения от Европейската комисия за ефективност на правосъдието Европейски наръчник за законодателство в медиацията⁹, приет на 32-рото пленарно заседание на CEPEJ в Страсбург, 13 и 14 юни 2019 г., се съдържат препоръки за изготвяне на закони за медиацията в страните – членки на ЕС, които да се отнасят и до измененията на действащи закони, като се изследват добрите практики в законодателствата на 18 държави, включени в обхвата на изследването за създаване на документа.

Въпросите, относими към инициране на медиацията, са изложени в глава IV – „Инициране на медиация“, и засягат: възможните доброволни и задължителни средства за прибягване до медиация, включително медиация, разпоредена от съдия, и задължителна първа сесия по медиация като условие, предшестващо съдебното производство.

⁸ Достъпна на адрес: <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-work/mediation/>.

⁹ Достъпен на адрес: <https://rm.coe.int/cepej-2019-9-en-handbook/1680951928>.

В раздела „Задължителна основа“ (чл. 4.2) е регламентирано посещение на първоначална сесия по медиация като условие за предшестващо съдебното производство:

„4.2.1.

а) Следва да се вземе предвид въвеждането на задължение за страните да участват във въвеждаща първа сесия за медиация или в информационна сесия за медиация с медиатор и осигуряване на възможност да се продължи с медиацията в същата сесия, ако страните решат.

б) Следва да се позволи на страните да се откажат след първоначалната сесия, без да се изисква от тях да предоставят мотиви за своето решение.

в) Следва да се подчертае, че страните не може да бъдат принуждавани към споразумение.

г) Следва да се вземе предвид дали участието в такава първоначална сесия по медиация да е условие, предшестващо съдебното производство при някои видове спорове. Помислете за включване поне на спорове, произтичащи от семейното право, от въпроси на трудовото законодателство, както и произтичащи от съвместната собственост и отношенията между съседите.

д) Следва да се има предвид, че участието в първоначалната сесия няма да доведе до значителни разходи за страните, нито да доведе до значително забавяне за образуването на съдебно производство.

е) Следва да се гарантират процедурни гаранции, както е посочено в глава 5.4.

ж) Следва ясно да се посочи кога е изпълнено изискването за участие в първоначалната сесия по медиация и кога страните имат право да предявят иск в съда.

з) Следва да се вземе предвид изпълнението на пилотни проекти за тестване на прилагането на задължителния опит за медиация на практика преди мащабирането на такива практики в цялата система, както ще бъде описано в глава 9“.

Процедурните гаранции, посочени в б. „е“, са принципите на медиацията – поверителност, доброволност и забрана за използване на документи и факти, представени или обсъдени по време на медиация, в съдебни или арбитражни производства, както и освобождаване на медиаторите от задължението им да свидетел-

стват в арбитражни, съдебни или подобни производства относно информацията, получена в хода на медиацията.

Принципът „доброволност“ се възприема в глава V – „Процес на медиация“, т. 5.4.2 на Насоките, по следния начин:

„а) Следва да се установи, че процесът на медиация е доброволен, като свободната воля на страните е преобладаващ принцип. Това не противоречи на задължителното участие в първоначална сесия за медиация, тъй като последното не може да предполага задължително изискване за уреждане.

б) Следва да се забрани на медиаторите или на публичните органи да принуждават страните към споразумение или да приемат обвързващо решение за страните относно резултата от медиацията.

в) Следва ясно да се установи кои разпоредби не са задължителни и ще се прилагат само в случай че няма споразумение между страните за противното.

г) Следва да се изисква от страните да се споразумеят писмено, ако желаят да дерогират незадължителните процедурни разпоредби“.

II.1.2. Национална правна уредба на медиацията

Национален правен регламент на медиацията у нас съществува от месец декември 2004 г., когато е приет Законът за медиацията.¹⁰

Законът дефинира понятието „медиация“ и очертава кръга от спорове, по отношение на които е възможно прилагането на медиацията. Със Закона за медиацията се регламентират принципите на медиацията; правното положение на медиатора; процедурата по медиация; споразумението – съдържание, форма, действие и изпълнителна сила.

Измененията на Закона за медиацията от 2011 г. имаха за цел хармонизиране на българското законодателство с изискванията на Директива 2008/52/ЕО на Европейския парламент и на Съвета

---

¹⁰ Закон за медиацията, обн., ДВ, бр. 110 от 17 декември 2004 г., изм., ДВ, бр. 86 от 24 октомври 2006 г., изм., ДВ, бр. 9 от 28 януари 2011 г., изм., ДВ, бр. 27 от 1 април 2011 г., изм. и доп., ДВ, бр. 77 от 18 септември 2018 г., изм., ДВ, бр. 17 от 26 февруари 2019 г., изм. и доп., ДВ, бр. 11 от 2 февруари 2023 г.

от 21 май 2008 година относно някои аспекти на медиацията по гражданскоправни и търговскоправни въпроси.

Основните изисквания на Директивата вече са залегнали в Закона за медиацията – гарантиране на поверителния характер на процедурата; спиране на давността; придаване на изпълнителна сила на споразумението, постигнато при медиация; включване на презграничните спорове в кръга от спорове, по които е допустима медиация.

С последните законодателни промени, предмет на анализ в настоящата статия, за първи път у нас се въвежда задължаване за участие в първа среща в процедура по медиация. ***Това задължаване е съобразено с изискванията и смисъла на посочените актове – Директивата за медиацията и насоките на СЕРЕЈ, и не е в противоречие с доброволния характер на медиацията, защото не въвежда задължение за започване и провеждане на процедура по медиация, нито задължение за постигане на споразумение.*** Единственото задължение за страните е да се явят на срещата с медиатора и след разясняване на всички въпроси, свързани с естеството на медиацията, на начина на провеждане на процедурата и последиците от нейното започване, спиране или прекратяване за страните, те по своя воля да преценят и да решат дали да започне провеждането на медиация, и ако започне, дали да продължат срещите си до постигане на споразумение. Доброволният характер на процедурата се изразява не само в нейното започване единствено по волята на всички страни, а и в това, че всяка една от страните може по свое желание да прекрати участието си в медиацията, когато пожелае и без да е необходимо да излага мотиви за това. Последици по отношение на съдебния процес, произтичащи от нежелание на страна да се даде начало на провеждане на процедурата, както и от преустановяване на участието в започнала процедура, няма. Всичко, което се случва в рамките на медиацията, зависи само от волята на страните.

II.1.3. Етапи на процедурата по медиация

За да се разберат въведените законови промени, е нужно да се въведе яснота относно това как се провежда процедурата по медиация – инициране, откриване, провеждане, приключване. Етапите на провеждането на процедурата по медиация не са нормативно регламентирани в Закона за медиацията. Според светов-

но утвърдената практика за провеждане на медиация процедурата се състои от пет основни етапа: Откриване; Изясняване на спора; Обсъждане на спора; Търсене на решение и Постигане на споразумение. Тези етапи се осъществяват чрез провеждане на медиационни срещи. Медиацията като специфичен извънсъдебен за способ за решаване на спорове може да помогне на страните да подобрят комуникацията си, да генерират колкото може повече възможности за решаване на споровете си и да постигнат споразумение, основавайки го на обективни критерии, именно защото се провежда при определена последователност на изясняване и обсъждане на спорните въпроси, като ролята на медиатора е да подпомага ефективната комуникация, а не да дава предложения или решения на спора. Както беше обсъдено по-горе, в случаите на задължителна медиация навсякъде в страните от Европейския съюз се предвижда провеждане на информационни срещи или първоначални срещи, на които медиаторът да разясни на страните същността на процедурата и в резултат на полученото разбиране те да могат да направят своя свободен избор дали искат да продължат разговорите си, давайки начало на същинската процедура по медиация. Започването на процедурата (наричано също откриване на процедурата) се предшества от първа среща на страните по спора, инициирана от някоя от тях или от двете страни, на която среща се изяснява волята им за започване на процедурата. Тази първа среща може да приключи без заявяване на желание за провеждане на процедура, а може да продължи след заявяване на общото желание на страните да преминат към провеждане на медиация. Правилата за **иницииране и откриване на процедурата по медиация** са предмет на уреждане в чл. 11 и 13 от глава четвърта – „Процедура по медиация“, и чл. 22 от глава шеста – „Медиация по висящи съдебни дела“ (нова – ДВ, бр. 11 от 2023 г., в сила от 1.07.2024 г.) на Закона за медиацията.

Иницииране на процедурата по медиация

Процедурата по медиация започва по инициатива на страните по спора, като всяка от тях може да направи предложение за разрешаване на спора чрез медиация.¹¹ Споровете, по които няма

---

¹¹ Член 11, ал. 1 ЗМ.

висящи съдебни производства, може да се отнасят до медиатор или до сдружение на медиатори¹², а медиацията по висящи дела може да се провежда в съдебните центрове по медиация.¹³ Предложение за разрешаване на спора чрез медиация може да направи и съдът или друг компетентен орган, пред който спорът е отнесен за решаване¹⁴, а в предвидените в закон случаи¹⁵ съдът задължава страните да участват в първа среща в процедура по медиация.¹⁶ В тези случаи *инициативата за обсъждане на възможността за започване на процедура по медиация по време на първата медиационна среща принадлежи на съда*, който задължава¹⁷ или може да задължи¹⁸ страните да участват в първа среща в процедура по медиация (чл. 19, ал. 1 ЗМ). Различните хипотези на такова задължаване, както и преценката на обстоятелствата, която трябва да направи съдът, за да задължи страните да участват в първата среща по медиация, са предмет на последващо изложение в настоящия анализ.

Откриването на процедурата по медиация в двете различни хипотези – при висящи съдебни дела и при всички останали случаи, е регламентирано с две разпоредби на Закона за медиацията – чл. 11, ал. 2 и чл. 22, ал. 2, и с разпоредбите на чл. 21–24 от Наредбата по чл. 8, ал. 4 от Закона за медиацията.¹⁹ Съгласно разпоредбата на чл. 11, ал. 2 ЗМ: „За начало на процедурата по медиация се счита денят, в който страните са постигнали изрично съгласие за започването ѝ, а когато липсва изрично съгласие – денят на първата среща на всички участници с медиатора“. Практиката е наложила изричното съгласие да се изразява в писмена

---

¹² Член 4 ЗМ.

¹³ Член 19 ЗМ.

¹⁴ Член 11, ал. 3 ЗМ.

¹⁵ Член 140а ГПК.

¹⁶ Член 19 ЗМ.

¹⁷ Член 140а, ал. 1, ал. 4 ГПК.

¹⁸ Член 140а, ал. 2, 3 и 4 ГПК.

¹⁹ Наредба № 2 от 15 март 2007 г. за условията и реда за одобряване на организациите, които обучават медиатори; за изискванията за обучение на медиатори; за реда за вписване, отписване и заличаване на медиатори от единния регистър на медиаторите и за процедурните и етични правила за поведение на медиатора.

форма, без това да се изисква от законната разпоредба.²⁰ Преди провеждането на процедурата медиаторът информира страните за същността на медиацията и за последиците от нея и изисква тяхното писмено или устно съгласие за участие.²¹

Протичането на първата среща се регламентира и в Наредбата по чл. 8, ал. 4 ЗМ:

„Чл. 23. Медиаторът информира страните за същността на медиацията и за нейните последици в началото на първата среща.

Чл. 24. Медиаторът изисква от страните да изразят писмено или устно своето съгласие за участие, след като се убеди, че те са разбрали същността и последиците от медиацията“.

Провеждане на процедурата по медиация по висящи съдебни дела

В съдебните центрове по медиация се регламентира провеждане на процедура по медиация с продължителност от един до три часа.²² Започнала процедура може да продължи по съгласие на страните и след изтичане на три часа по предложение на медиатора и със съгласие на страните извън съдебния център по медиация при условия и по ред, определени в чл. 25 от наредбата.²³

За начало на процедурата по медиация в съдебен център се считат денят и часът за първа среща с медиатор, за които страните са уведомени от координатора на съдебния център (чл. 22, ал. 2 ЗМ). Постигането на изрично съгласие от страните за откриване на процедурата като израз на принципа на *доброволност*, който е гарантиран от закона²⁴, не е предвидено в чл. 22, ал. 2 ЗМ, така както е предвидено за медиация в случаите, когато няма висящи съдебни дела. С нормата, уреждаща провеждане на процедура по медиация по висящи съдебни дела²⁵, не се въвежда задължаване на страните да изразят съгласие за започване на процедурата

---

²⁰ Има се предвид практиката на действащите досега центрове по медиация, създадени към съдилищата в страната – Софийския районен съд, Софийския градски съд, Варненския окръжен съд и др.

²¹ Член 13, ал. 1 ЗМ.

²² Член 22, ал. 1 ЗМ.

²³ Член 22, ал. 3 ЗМ.

²⁴ Член 5 ЗМ.

²⁵ Член 22 ЗМ.

вследствие на явяването си на първа среща по медиация. Разпоредбата на чл. 22, ал. 2 ЗМ относно началото на процедурата по медиация е в колизия с чл. 11, ал. 2 ЗМ, което може да се приеме като законодателен пропуск да се регламентира заявяването на изричното съгласие на страните за откриването на процедурата и при медиация в съдебните центрове.

За провеждането на процедура по медиация в съдебен център, започнала след заявеното съгласие на страните в смисъла, разяснен по-горе, се предвиждат допълнително срокове в рамките на шестмесечния допустим срок²⁶ за провеждане на медиация. От един до три часа е времето за първата среща в процедура по медиация²⁷ с възможност за продължаване на срещите извън съдебния център при условията на чл. 22, ал. 3 ЗМ. От волята на страните зависи дали да продължат започналата процедура, която ще се прекрати при липса на постигнато съгласие за продължаването ѝ.²⁸ Новите разпоредби на ГПК²⁹ дават правомощие на съда да определи продължителността на процедурата по медиация за срок, който не е по-дълъг от два месеца от съобщаване на страните на определеното за задължаване за провеждане на първата медиационна среща. Спазването на принципа на *доброволност* намира израз в дадената възможност на страните по общо съгласие да продължат медиацията и след двумесечния срок.³⁰ В случай че двумесечният срок, който ще е изминал по волята на страните след изтичане на трите часа провеждане на процедура в съдебния център, не бъде продължен по съгласие на страните, процедурата по медиация се прекратява.³¹

Започването, провеждането и прекратяването на процедурата по медиация в съдебните центрове при висящи дела зависи от волята на страните – така както е при медиацията, провеждана във всички останали случаи, а въвеждането на специални разпоредби относно иницирирането и продължителността на медиационните срещи с измененията на Закона за медиацията не про-

---

²⁶ Член 15, ал. 1, т. 6 ЗМ.

²⁷ Член 22, ал. 1 ЗМ.

²⁸ Член 22, ал. 4, т. 4 ЗМ.

²⁹ Член 140б, ал. 3 ГПК.

³⁰ Член 140б, ал. 3 ГПК.

³¹ Член 22, ал. 4, т. 2 ЗМ.

меня един от основните принципи на процедурата, какъвто е доброволността. Законите промени са в съответствие и с въведените изисквания на глава V – „Процес на медиация“, т. 5.4.2 на обсъдения по-горе Европейски наръчник за законодателство в медиацията, а именно: „а) Следва да се установи, че процесът на медиация е доброволен, когато свободната воля на страните е преобладаващ принцип. Това не противоречи на задължителното участие в първоначална сесия за медиация, тъй като последното не може да предполага задължително изискване за уреждане“.

Измененията в Закона за медиацията и в Гражданския процесуален кодекс не въвеждат задължително изискване нито за съгласие за започване на процедурата, нито за постигане на споразумение в процедурата по медиация.

II.2. Промените в Гражданския процесуален кодекс

II.2.1. Правомощия на съда

Хипотезите, в които **съдът задължава страните да участват в първа среща в процедура по медиация**, са предмет на правна уредба в новите разпоредби на Гражданския процесуален кодекс. Това са случаите, когато е предявен иск или до съда е направено искане за:

1. разпределяне на ползването на съсобствена вещ по чл. 32, ал. 2 от Закона за собствеността;
2. парични вземания, произтичащи от съсобственост по чл. 30, ал. 3 и чл. 31, ал. 2 от Закона за собствеността;
3. делба по чл. 34 от Закона за собствеността – в производството по извършване на делбата;
4. изпълнение на задължения на собствениците, ползвателите или обитателите на самостоятелни обекти в сграда в режим на етажна собственост по чл. 6 от Закона за управление на етажната собственост, за възстановяване на направени от отделен собственик разходи за ремонт на общи части на сградата по чл. 48, ал. 7 от Закона за управление на етажната собственост, както и за отмяна на незаконосъобразно решение на общото събрание или на незаконосъобразен акт на управителния съвет (управителя) на етажната собственост по чл. 40, ал. 1 и чл. 43, ал. 1 от Закона за управление на етажната собственост;

5. изплащане на стойността на дружествен дял при прекратяване на участие в дружество с ограничена отговорност по чл. 125, ал. 3 от Търговския закон;

6. отговорност на управител или на контролър на дружество с ограничена отговорност за причинени на дружеството вреди по чл. 142, ал. 3 и чл. 145 от Търговския закон.

Предвижда се и **съдът да може да задължи** страните да участват в процедура по медиация³², когато е предявен иск или до съда е отправено искане за:

1. развод по чл. 49 от Семейния кодекс;

2. разрешаване на спорове относно упражняването на родителските права, местожiveенето на детето, личните отношения с детето и издръжката му по чл. 127, ал. 2 от Семейния кодекс;

3. изменение на мерките, свързани с упражняването на родителските права, местожiveенето на детето, личните отношения с детето и издръжката му по чл. 51, ал. 4 и чл. 59, ал. 9 от Семейния кодекс;

4. разрешаване на разногласия по повод упражняване на родителските права и задължения по чл. 123, ал. 2 от Семейния кодекс;

5. определяне на мерки за лични отношения с бабата и дядото по чл. 128 от Семейния кодекс;

6. издръжка;

7. парично или непарично вземане, произтичащо от договор, едностранна сделка, не позволено увреждане, неоснователно обогатяване или водене на чужда работа без пълномощие с цена на иска до 25 000 лв.;

8. съществуване, прекратяване, унищожаване или разваляне на договор или на едностранна сделка или за сключване на окончателен договор с цена на иска до 25 000 лв.;

9. собственост и други вещни права върху имот или за нарушено владение;

10. възнаграждения или обезщетения, произтичащи от трудови правоотношения, както и за признаване на уволнението за незаконно и неговата отмяна и за възстановяване на предишната работа;

---

³² Член 140а, ал. 2 ГПК.

11. защита на членствени права в търговско дружество по чл. 71 от Търговския закон или за отмяна на решение на общото събрание на дружеството по чл. 74 от Търговския закон, както и искове по чл. 58, ал. 1 от Закона за кооперациите и по чл. 25, ал. 4 от Закона за юридическите лица с нестопанска цел;

12. защита на права на интелектуална собственост по Закона за авторското право и сродните му права, Закона за патентите и регистрацията на полезните модели, Закона за марките и географските означения, Закона за промишления дизайн, Закона за топологията на интегралните схеми и Закона за закрила на новите сортове растения и породи животни.

Преценката дали спорът по чл. 140а, ал. 2 е подходящ за препращане към медиация, е на съда, който съобразява всички обстоятелства, свързани с него, включително когато³³:

1. между страните са налице трайни отношения;
2. между страните се водят или са водени няколко дела, които имат връзка помежду си;
3. по делото са предявени множество искове или насрещни претенции;
4. разноските за производството може значително да надхвърлят материалния интерес по делото;
5. бързото доброволно разрешаване на спора е в интерес на страните или на детето;
6. основните обстоятелства, от които произтичат претендираните права и възражения, са безспорни;
7. са налице други обстоятелства, които сочат, че спорът е подходящ за медиация.

II.2.2. Разноски при медиация по висящи съдебни дела

Новите разпоредби в ГПК³⁴ предвиждат разноските за медиацията, проведена в съдебния център в рамките на общата продължителност по чл. 22, ал. 1 ЗМ (продължителност от един до три часа), да се плащат от бюджета на съда. Тези разноски ще се поемат от страната, която е загубила делото и е отказала да участва лично или чрез пълномощник в първата среща по ме-

³³ Член 140а, ал. 3 ГПК.

³⁴ Член 78а ГПК.

диация в случаите на чл. 140а, ал. 1 или ал. 2 ГПК. При отказ и на двете страни таксите и разноските по делото остават върху страните така, както са ги направили, а разноските за медиацията при условията на чл. 22, ал. 1 ЗМ се заплащат от тях поравно.³⁵

Редакцията на текста на чл. 78а ГПК поражда въпроси и неясноти относно определянето на „загубилата делото страна“. При делба, развод по чл. 49 СК и др. „загубила делото страна“ няма освен например в случаите на претендирана и недоказана вина при развод. Неточната формулировка, която очевидно подлежи на коригиране от законодателя, обаче не води до задължаване на страните да участват в процедура по медиация или да завършат със споразумение такава процедура, поради което разпоредбите относно поемането на таксите и разноските, включително и на разноските за медиация, не са в отклонение от изискването за спазване на принципа на *доброволност*.

II.2.3. Споразумение, постигнато в процедура по медиация при висящи съдебни дела (чл. 24 ЗМ и чл. 140б, ал. 4 и 5 ГПК)

Закон за медиацията

Чл. 24. (Нов – ДВ, бр. 11 от 2023 г., в сила от 1.07.2024 г.)

(1) Споразумението, постигнато в процедура по тази глава, се сключва в писмена форма.

(2) Когато страните желаят споразумението да бъде одобрено като съдебна спогодба по реда на чл. 234 от Гражданския процесуален кодекс, то се одобрява от съда, пред който е висящо делото, по което е започнала процедурата по медиация.

(3) Когато страните са постигнали спогодба във връзка с предмета на няколко висящи дела, тя се одобрява от съда, който разглежда първото образувано дело. Страните представят одобрената спогодба пред останалите съдилища, които прекратяват висящите пред тях производства изцяло или частично според съдържанието на спогодбата.

---

³⁵ Член 78а, ал. 2 ГПК.

Граждански процесуален кодекс

Чл. 140б (4). Когато в процедурата по медиация е постигнато споразумение, в зависимост от съдържанието му делото се прекратява или съдът одобрява спогодбата по реда на чл. 234 в седемдневен срок от подаването на заявлението до съда.

(5) Ако не се постигне споразумение или одобрената спогодба се отнася само за част от спора, съдът продължава разглеждането на делото за останалата част.

Така регламентирани, изискванията за одобряване на споразумението не въвеждат задължение за постигане на споразумение, нито са в колизия с изискванията на Закона за медиацията³⁶ за съдържание и придаване на изпълнителна сила на споразумението, постигнато в процедура по медиация. Единствената промяна по отношение на това споразумение е въвеждането на изискване за постигането му в писмена форма³⁷, за разлика от възможността формата на споразумението да се определи от страните в случаите на проведена медиация извън съдебните центрове³⁸.

III. Обобщение

Както беше посочено, промените, свързани с провеждането на медиация по висящи съдебни дела, ще влязат в сила на 1.07.2024 г. Дотогава дейността на съдебните центрове по медиация ще се регламентира с наредба на Висшия съдебен съвет, издадена в срок от три месеца от обнародването на закона в „Държавен вестник“.³⁹

След изготвянето на наредбата може да се обсъждат правилата за работа на съдебните центрове, редът за избор на медиатори и други въпроси, отнасящи се до провеждането на процедура по медиация, които ще са предмет на подзаконовата уредба.

---

³⁶ Член 16 и 18 ЗМ.

³⁷ Член 24, ал. 1 ЗМ.

³⁸ Член 16, ал. 1 ЗМ.

³⁹ Член 25 ЗМ и § 10 от преходните и заключителните разпоредби към Закона за изменение и допълнение на Закона за медиацията (обн., ДВ, бр. 11 от 2023 г., в сила от 1.07.2023 г.).

Основните безпокойства, предизвикани от първоначално предложените разпоредби⁴⁰, свързани със задължаване на страните да участват в *процедура по медиация и обвързване на заплащането на такси и разноски за медиацията и за делото в зависимост от постигането на споразумение*, са преодолени с промените на законопроекта, извършени след приемането му на първо четене.

Критичният анализ на разпоредбите на чл. 22, ал. 2 ЗМ относно провеждането на първата медиационна среща в хипотезите на чл. 140а, ал. 1 и 2 ГПК и на чл. 78а, ал. 2 ГПК за разноските при медиация по висящи съдебни дела позволява да се направят следните изводи и предложения *de lege ferenda*:

– Необходимо е законодателят да отстрани пропуската да се регламентира правото на страните за заявяването на изрично съгласие за откриването на процедурата по медиация в съдебните центрове. Противоречивото и дори неправилно тълкуване на волята на законодателя в тази насока може да породи порочна практика по провеждането на процедура по медиация в съдебните центрове, която дори да граничи с пренебрегване на доброволния принцип в медиацията. Както вече беше изтъкнато, доброволността в медиацията се проявява от започването до приключването на процедурата.⁴¹ Нужна е нова редакция на разпоредбата на чл. 22, ал. 2, изречение първо от Закона за медиацията: *За начало на процедурата по медиация се счита денят, в който страните са постигнали изрично съгласие за започването ѝ, а когато липсва изрично съгласие – денят и часът за първа среща с медиатор, на която страните са се явили на срещата, след като са уведомени от координатора на съдебния център.*

– Необходимо е законодателят да отстрани уточнението в чл. 78а, ал. 2 ГПК *...ако страната е загубила делото*, отнасящо се до задължението за поемане на таксите и разноските по делото в съответната инстанция, както и за разноските по ал. 1.

Законовите промени предизвикват въпроси, свързани с разбирането на процедурата по медиация, включително на нейните

---

⁴⁰ Достъпен на адрес: <https://www.parliament.bg/bg/bills/ID/164432>, чл. 19 ЗМ и чл. 78а, ал. 2 и 3 ГПК.

⁴¹ Член 5, ал. 1 ЗМ.

основни принципи и отговорности и права на медиаторите. Адвокатите имат професионално задължение да информират и консултират клиентите си относно възможностите за постигане на спогодба, споразумение, помирение и/или за наличието на алтернативни способи за разрешаване на спора.⁴² Познаването на Закона за медиацията, уреждащ един от способите за алтернативно решаване на спорове, е не само изискване за адвокатите, но и предпоставка за тяхното пълноценно участие в провеждани процедури по медиация, включително и по висящи съдебни дела. Основа за такова участие е разбирането на правното положение и ролята на медиатора, които са регламентирани в Закона за медиацията⁴³ и не се променят с въвеждането на възможността за провеждане на медиацията в съдебните центрове.

---

⁴² Член 18 от Етичния кодекс на адвоката, приет с Решение № 324 от 8.07.2005 г. на Висшия адвокатски съвет, обн., ДВ, бр. 60 от 22 юли 2005 г., изм., ДВ, бр. 43 от 8 юни 2010 г.

⁴³ Член 9–10 ЗМ.